

LUİĞİ PİRANDELLO’NUN *DIŞLANMIŞ KADIN* İLE ALEV ALATLI’NIN *YASEMİNLER TÜTER Mİ, HÂLÂ?* ROMANLARININ KADIN SORUNU BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Şeyma ŞAHİNKAYA*

Geliş Tarihi: 05.03.2020

Kabul Tarihi: 08.04.2020

Atıf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 5

Sayfa: 77-90

Yıl: 2020

Dönem: Haziran

Özet

Kadın teması, sadece Türk edebiyatında değil tüm Dünya edebiyatlarında çeşitli şekillerde ve farklı dönemlerde sürekli ele alınmıştır. Kadının toplumdaki yeri, kadına atfedilen yaşam şartları ve bu süreçler doğrultusunda kadın sorunu başta roman olmak üzere birçok edebî türde okura sunulmuştur. Bu çalışmamızda kadın sorununa eğilen iki farklı yazar üzerinden kadın sorunu irdelenecektir. İtalyan yazar Luigi Pirandello’nun *Dışlanmış Kadın* (1893) romanında Marta’nın yaşadığı olaylar çerçevesinde İtalya’da kadının toplumdaki yeri ve Alev Alatlî’nin *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* (1984) eserindeki Eleni/Naciye’nin kadın olarak yaşama karşı verdiği mücadeleler üzerinden Kıbrıs Rum, Kıbrıs Türk ve Yunan toplumlarında kadın sorunu karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Bu karşılaştırmalı inceleme ile kadınların zaman ve mekân değişse de benzer sorunlar yaşadıkları ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Luigi Pirandello, Alev Alatlî, *Dışlanmış Kadın*, *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?*, Kadın Sorunu.

* Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Lisansüstü Öğrencisi, Bartın.
sahinkayaseyma@gmail.com / ORCID: 0000-0001-7517-8768

COMPARISON OF LUIGI PIRANDELLO'S *THE EXCLUDED WOMAN* NOVEL AND ALEV ALATLI'S *JASMINES SMOKE NO MORE?* NOVEL IN TERMS OF WOMAN PROBLEM

Şeyma ŞAHİNKAYA*

First Received: 05.03.2020

Accepted: 08.04.2020

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 5

Pages: 77-90

Year: 2020

Session: June

Abstract

The theme of woman has been discussed in various ways and at various periods not only in Turkish literature but also in all literatures around the World. The place of women in society, the living conditions attributed to women and the problem of women in line with these processes are presented to readers in many genres, especially novels. In this study, we will examine the woman problem through two different authors who deal with the woman problem. We will discuss comparatively the woman problem in Cyprus Rum, Cyprus Turk and Greek societies over women's place in the society in Italy within the frame of incidents that Marta experiences in Italian writer Luigi Pirandello's novel *The Excluded Womean* (1893) and Eleni/Naciye's struggles against life in Alev Alatlı's work *Yaseminler Tüter Mi Hala?* (1984). With this comparative review, we will reveal that women experience similar problem seven though time and place change

Keywords: Luigi pirandello, Alev Alatlı, *The Excluded Woman*, *Jasmınes Smoke No More?* Woman Problem.

* Bartın University, Faculty of Science and Literature, Department of Turkish Language and Literature, Graduate Student, Bartın. sahinkayaseyma@gmail.com / ORCID: 0000-0001-7517-8768

Giriş

Kadın teması, antik edebiyatlardan bu yana, zaman içerisinde farklı şekillerde edebî eserlere konu olmuştur. Özellikle 18. yüzyılda doğan (Kocabıçak 2013: 1) ve günümüze kadar gelişen feminist hareketler edebiyatta kadının toplumsal bir sorun olarak işlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda kadının toplum içindeki sorunlarını irdeleyen pek çok edebî eser ve daha özelde roman yazılmıştır.

Bu çalışmada farklı zaman ve coğrafyalarda yazılmış olan Luigi Pirandello'nun *Dışlanmış Kadın* ve *Alev Alatlî'nin Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* adlı eserlerinde kadın teması üzerinden mukayeseli bir inceleme yapılacaktır. “[...] Farklı iki ülkede ve/veya farklı zamanlarda yaşamış iki yazarda aynı konuyu keşfetmiş olmak, bir çeşit iz sürme sonucu ortaya çıkarmak, bir başarı sayılabilir. Ama asıl beklenti, söz konusu araştırmacının karşılaştıracağı eserlerde o yazarların, ortak konuyu ya da motifleri ‘nasıl’ işlediklerini belirlemesidir[...].” (Aytaç 2001: 77). Mukayeseli bir incelemede önemli nokta ele alınan iki eserdeki ortak temanın işlenme biçimleridir. Bu çalışmada *Dışlanmış Kadın* ve *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanlarındaki farklı zaman ve mekânlarda yaşamış olan merkezî kişiler Eleni/Naciye ve Marta başta olmak üzere eserlerdeki kadın karakterleri kadın sorunu bakımından incelenecektir. Romanda daha eski tarihli olduğu için ilk olarak Pirandello'nun eseri üzerinde durulacaktır, ardından Alatlî'nin eserini incelenecektir.

Feminist hareketlerin Avrupa'da doğması (Kocabıçak 2013: 24) Avrupa edebiyatlarında kadın sorununun Türk edebiyatından önce ele alınmaya başlanmasına yol açmıştır. Çalışmada incelenecek olan Luigi Pirandello bu doğrultuda İtalyan edebiyatı içerisinde piyes, hikâye ve romanlarıyla kadın sorununa eğilen önemli yazarlardan birisidir. Özellikle piyeslerinin “[...] hemen hepsinde bir kadın figürü olmazsa olmazdır. Oyunlar, mutlak bir biçimde bu kadınlar etrafında gelişir. [...]” (Balamir 2008a: 143).

İtalyan yazar Luigi Pirandello, 1867 yılında Girgenti (Agrigento)'te doğmuştur. Eğitim hayatına Agrigento'te başlayan yazar, Roma ve Boon üniversitelerinde felsefe ve filoloji eğitimi görmüştür. Roma'ya yerleştikten sonra Luigi Capuana'nın desteği ile edebiyat alanında ilk çalışmalarına düzyazı denemeleri ile başlamıştır. Roman, hikâye ve piyesleriyle ünlenen yazar 1934'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. Son eseri olan *Dağın Devleri* adlı öyküsünü tamamlayamadan 1936'da Roma'da ölmüştür (Pirandello 2011: 2). Pirandello, özellikle 1920'lerden sonra Türk edebiyatını da etkilemiştir (Şen 2015: 384). Pirandello'nun 1893'te kaleme aldığı *Dışlanmış Kadın* (orijinal adı *L'Esclusa*) ilk romanıdır. İki bölümden

oluşan eser “[...] Pirandello'nun toplum içerisindeki bireyin çatışmasını ve bilinçaltı konusunu derinlemesine incelediği romanıdır” (Balamir 2008b: 100). Toplum tarafından dışlanan Marta'nın öğretmenlik yaparak, annesi ve kız kardeşi ile hayata tutunmaya çalışmasını ele alan yazar, bir kadın olarak Marta'nın başına gelen olumsuzluklarla nasıl mücadele ettiğini okura sunmaktadır. Pirandello eserlerinde birey olarak kadını ve toplum içinde yaşadıklarını işlerken herhangi bir yargıda bulunmaz ve sonuç çıkarma görevini okuyucusuna bırakır (Balamir 2008a: 144). Bu durum romanda Marta'nın ele alınışında da görülmektedir.

19. yüzyılda Türk edebiyatına yeni bir tür olarak romanın dâhil olmasıyla kadın sorunu da belirgin bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. “Tanzimat dönemi yazarları, roman ve hikâyelerinde, kadının eve kapatılıp birtakım hak ve hürriyetlerden mahrum bırakılmasının önemli bir sorun olduğuna işaret etmişlerdir” (Uğurlu, Balık 2008: 443). Bu şekilde kadının toplum içindeki yeri irdelenmeye başlanır.

Tanzimat dönemi romanlarında kadınlar, ortak zevk ve düşüncelere sahiptir. Bu dönem romanlarında kadın, bireysel olarak değerlendirilemez. Tanzimat döneminde, Şemsettin Sami'nin *Taaşuk-i Talât ve Fitnat* romanındaki Fitnat, Namık Kemal'in *İntibah*'ındaki Dilaşup, Ahmet Mithat'ın *Felâtnun Bey ve Rakım* Efendi'sindeki Canan, Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*'indeki Dilber ideal kadın karakterler olarak işlenmişken bunların karşısında Mehpeyker gibi kötücül kadınlar da vardır (Şeker 2017: 643). Bu dönemde yazarlar daha çok kadın tipleri üzerinden kadın sorunu ele almaya çalışmışlardır.

Servet-i Fünûn dönemi romanlarında ise genel olarak kadının sosyal hayattaki yerine değinilir. II. Meşrutiyet yıllarında ise başta Halide Edip Adıvar ile birlikte güçlü kadın imgesi oluşturulmuştur. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ise romancılar, kadın hakları konusu üzerinde daha fazla durmuşlardır. Bu dönem için tehlikeli görünen “salon kadınları” romanlarda eleştirilmektedir. 1980'lerden sonraysa romanlarda kadın, daha çok birey olarak yer almaya başlamıştır (Uğurlu, Balık 2008: 444-446). Çalışmada incelenecek ikinci yazar olan Alev Alatlî da 1980 sonrasında kadın sorununa eğilen yazarlardan birisidir.

Alev Alatlî, 1944 yılında İzmir'de doğmuştur. Üniversite eğitimini Ortadoğu Teknik Üniversitesi Ekonomi İstatistik Bölümü'nde tamamladıktan sonra doktorasını yurt dışında tamamlamıştır. Küçük yaştan itibaren İngilizce ve Japonca dersleri almıştır. Yurt dışında eğitim görmesi onun yabancı kültürlerle olan merakını arttırmış ve Almanca, Rusça öğrenmiştir. Yazarlık deneyimine Edward Said'den yaptığı çevirilerle başlamıştır. 2006

yılında Alev Alatl, Mihail A. Şolohov 100. Yıl Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. 1980'den sonra belgesel romanın temsilcilerinden olarak görülen Alev Alatl Türk romanı içerisinde önemli yere sahiptir (Yivli 2009: 19-26). Alev Alatl'nın ilk romanı ve bu çalışmaya konu olan *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* adlı eseri 1984'te kaleme almıştır. Roman üç bölümden oluşmaktadır. Her bölümde merkezî kişi Eleni, farklı kimlikler ile okura sunulmaktadır.

1. Luigi Pirandello'nun *Dışlanmış Kadın* Romanında Kadın

Romanda merkezî kişi Marta'nın başına gelen olaylar zinciri 19. yüzyıl sonlarında İtalya'da kadının konumunu göstermektedir. Sadece Marta'nın değil romandaki diğer kadınların da zorlu yaşam öyküleri vardır. Bu bölümde Marta'nın yaşadığı olaylar üzerinden toplumun kadına bakış açısı üzerinde durulacaktır.

Dışlanmış Kadın romanı; avukat ve aynı zamanda milletvekili aday olan Gregorio Alvignani'nin Marta'ya gönderdiği aşk mektuplarının merkezî kişi Marta'nın kocası tarafından yakalanması ile başlamaktadır. Bu yakalanma, romanın devamında, yaşadığı toplumun Marta'yı kocasını aldatan kadın konumunda yargılamasına sebep olacaktır. Marta'nın bu durum karşısında kocası Rocca'dan gördüğü fiziksel şiddeti şu şekilde ifade edilmektedir: “[...] Rocca, kâğıdı almak için atıldığında dolabın açık kapağına çarparak alnını yaralamıştı. O zaman öfkeden ve acıdan gözleri kör olmuş bir şekilde, yeni başlayan hamileliğine aldirmeden ona sövüp saymış ve doğal olarak tekme tokat onu evden kovmuştu” (Pirandello 2011: 19).

Bu durum Marta'nın bundan sonraki hayatının ilk darbesinin somut hâli olarak nitelendirilebilir. Rocca tarafından evden kovulmasıyla tekrar babasının evine dönmesi sonucunda aldatan kadın kimliği kazandırılmıştır. Başta babası olmak üzere ailenin diğer fertleri tarafından da dışlanmasına neden olmuştur. Hatta Marta'nın annesi Bayan Ajala, her ne kadar kızının yanında olmaya çalışsa da eşine karşı olan korkusu ve olaylar karşısında düşüncelerini istediği gibi dile getirememesi romanda sık sık vurgulanmaktadır. Burada Türk toplumunda olduğu gibi o dönemin İtalya'sında da ne kadar erkek egemen bir kültürün hâkim olduğu gösterilmektedir.

Yaşananlardan sonra Marta'nın babası Francesco Ajala deri atölyesindeki bütün işlerini yeğeni Paolo Sistri'ye bıraktıktan sonra kendini evin bir odasına kapatmıştır. Bu kapanış kızına karşı bir tepkidir. Hiç kimseyle konuşmamakta ve hiçbir şey yememektedir. Babasının bu tutumu karşısında kız kardeşi ve annesinin de cezalandırıldığını düşünen ev

halkı, Marta'nın olayların sorumlusunun kendisi olduğu ve bu cezayı sadece kendisinin çekmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Babasının öldüğü gün Marta'nın kendisine yönelik psikolojik baskılar artmaktadır. Doğum sancısı tutar ve bir ölü bebek dünyaya getirir. Bütün bu olayların tek sorumlusu olarak görülen kadın, bütün zorluklara göğüs gererken; mektup olayının asıl sorumlusu Avukat Gregorio Alvignani, Marta'nın yaşadıklarından habersiz milletvekili seçimleri ile ilgilenmektedir.

Francesco Ajala'nın deri atölyesindeki işçilerden yaşlı Scoma'nın hayata dair suskunluğunun nedeni olarak kızı gösterilmektedir. Bayan Ajala bu durumu *"Benim kızım da! Benimki de! Onunkinden bin beter! Onun kızı aldatmadı, aldatıldı, şimdi ise sefalet içinde[...]"* (Pirandello 2011: 28) sözleriyle aktarmaktadır. Çocuklarını sürekli kıyaslama yarışında olan ebeveynler böyle bir konuda da karşılaştırma yapmaktan çekinmemişlerdir. Hatta aldatan kadına göre aldatılan kadının daha kabul edilebilir olduğuna vurgu yapmaya çalışılmıştır. Francesco Ajala'nın ölümünden sonra karısının arkadaşı olan Anna Veronica, Ajala ailesini ziyaret etmeye başlar. Anna Veronica'nın daha önce gelememesinin nedeni Francesco Ajala'nın karısının bu arkadaşı ile görüşmesini istememesidir. Her konuda olduğu gibi erkek egemenliği, burada arkadaş ilişkilerine müdahale şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bayan Ajala'nın çocukluk arkadaşı Anna Veronica'nın ise kendisine özgü bir hayat hikâyesi ve hayata karşı tutunma çabası vardır. Annesinin ölümünden sonra sık sık arkadaşının evine gider onlarda kalarak yaşamını sürdürür. Arkadaşının abisinin kendisine karşı alçakça tuzağına düşmesinden sonraki dönem şu şekilde ifade edilir: *"Bu ilk olay, delikanlının akrabaları tedbirli davranınca gizli tutulabilmiş, böylece kasabada duyulmamıştı. Anna lekelenen namusu ve solan hayalleri için gizliden gizliye gözyaşı dökmüş, bir süre delikanlının yanlışını düzeltmesini ümit etmişti"* (Pirandello 2011: 39). Anna'nın yaşadığı olumsuz olaydan da anlaşıldığı üzere olaydan bizzat etkilenen kadının duyguları toplumda hiçe sayılmaktadır. Akrabaların da yardımı ile erkeğin ayıbını gizli tutarken kadının durumunu tam tersine açığa çıkartıp kadını toplumdan dışlamak bir tezat oluşturmaktadır. Francesco Ajala'nın; Bayan Ajala ve Anna Veronica'nın arkadaşlıklarını engellemesinin nedeni dışlanmış bir kadınla karısının görüşmesini istememesidir.

Marta'nın eve geldiği günden itibaren yaşadığı sıkıntılar devam ederken asıl büyük ve yıkıcı darbe Azizlerin töreninde olmuştur. Marta ve ailesi balkondan töreni izlediği sırada Antonio Pentàgora'nın kalabalığı kışkırtmasıyla saldırıya uğrarlar. Bu durum romanda *"Evlerinin altında ortalığı kasıp kavuran bu fırtınada birbirine sokulmuş dört kadın yaprak gibi titriyordu. Bu hüznü bekleyiş sırasında balkonun demirlerine azizlerin başlarının bir,*

iki, üç kez kuvvetle vurduğunu duydular. Her darbeye ev sallanıyordu” (Pirandello 2011: 68) şeklinde ifade edilmektedir. Kışkırtmayı yapan ve topluluğu ailenin üzerine gönderen ise Marta'nın kayınpederidir. Başta aldatan kadın konumundaki Marta olmak üzere yanındakilerinin de bu töreni izlemeye haklarının olmadığı bu şekilde bir tepki ile gösterilir. Romana göre İtalya'da Aziz törenini izleyebilmenin belli kuralları vardır: “[...] bu, pencerelerden bakanlar arasında ya adağını yerine getirmemiş ya da kendisine kötü söz söyletmiş, bu nedenle de azizlere bakmaya layık olmayan birisinin olduğuna delaletti. Böylece, tüm halk o gün boyunca ahlak zabıtası kesiliyordu” (Pirandello 2011: 68). Toplum tarafından bu şekilde cezalandırılan Marta, kendisine karşı olan ön yargıları yıkamayacağını bildiği için kendisine artık inanan kişiler için mücadele etmeyi düşünmeye başlar. Bu süreçte destekçileri kız kardeşi, annesi ve Anna Veronica olmuştur.

Marta'nın babasından kalan deri atölyesinin de iflas etmesi ile hiçbir gelir kaynakları kalmamıştır. Evin bütün geçim kaynağı onun üzerine kalmıştır. Öğretmenlik mesleğine yeniden başlar fakat hayatın ona sunmuş olduğu olumsuzluklar bu mücadelesinde de peşini bırakmaz. Eski kocası Rocco, yaşadıklarını uzaktan takip eder. Marta'nın tekrar öğretmenlik yapacağını duyduğu zaman “Öğretmen! Öğretmen ha! Bir zamanlar karım olan o kadın şimdi öğretmenlik yapacak ha!” (Pirandello 2011: 86) cümleleriyle karısına karşı duyduğu öfkeyi ve mesleğine karşı küçümseyici ifadelerini bu şekilde ifade etmiştir. Fakat kocasını böyle öfkeliendiren asıl sebep Marta'nın bir kadın olarak kendi ayakları üzerinde durmaya çalışmasıdır. Bu zorluklar karşısında hayata tutunmaya çalışan kadının iş hayatında da aksilikler peşini bırakmamaktadır. Tüm toplumca tanınan Gregorio Alvignani ile ilişkisi iş hayatını onun sayesinde elde ettiği, torpilli olarak okulda öğretmenlik yaptığı dedikodularını beraberinde getirmektedir. İlk bölüm, Marta'nın görevden uzaklaştırılması, ardından, başka şehre tayini ile son bulur (Pirandello 2011: 95-106).

Romanın ikinci bölümünde Marta'nın tayininin çıkması ile Marta, annesi ve kız kardeşi Papireto sokağındaki yeni evlerine her şeyi ve herkesi geride bırakarak gitmişlerdir. Kendisini hor gören çevreden uzaklaşan Marta, yeni işinden oldukça memnundur. Çünkü eski okulunda çalışma arkadaşları dışında öğrencileri de Marta hakkında duydukları dedikodular yüzünden öğretmenlerine karşı ön yargılı davranmışlardır. Yeni okulunda ise öğrencileri Marta'nın geçmişini bilmedikleri için ona daha sevecen yaklaşmaktadırlar (Pirandello 2011: 109-112). Marta'nın bundan sonra tek gayesi annesi ve kız kardeşine eski günlerin acısını unutturmak ve güzel mutlu günlere kapı açmaktır.

Ailenin bu yeni şehirdeki yaşamlarına kattıkları bir yenilik ise komşuluk ilişkileri olmuştur. Eskiden dış dünyaya karşı bir sığınak olarak kullandıkları evlerini bu şehirde komşularını ağırladıkları bir dünyaya dönüştürmüşlerdir. Özellikle ikinci kattaki komşuları, Don Fifo ve eşi Donna Maria Rosa ile keyifli sohbetleri saatlerce sürmektedir.

Bu olumlu gelişmelere rağmen Marta'nın eski yaşamının olumsuzlukları bu şehirde de peşini bırakmamaktadır. Kayınvalidesinin hasta, tek başına ve bakıma muhtaç bir şekilde olduğunu komşularından öğrenmiştir (Pirandello 2011: 116).

Romanın geneline hâkim olan kadının üzerindeki erkek baskısı, Marta'nın bu kısa güzel günlerine yine gölge düşürmektedir. Öğretmen arkadaşlarından Profesör Mormoni, Nusco ve resim öğretmeni Matteo Falcone Marta'ya karşı aşırı ilgi duymaktadırlar. Öğretmenlerin ilgisi Marta'ya karşı kendini gösterme yarışına dönüşmüştür. Bu durum Marta'nın hoşuna gitmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda resim öğretmeni Matteo Falcone'nun Marta'ya ilgisi saplantı haline gelmiştir. Bu durum Marta'yı rahatsız etmeye başlamıştır. (Pirandello 2011: 119-121). Marta'nın çevresini oluşturan bu erkek egemen topluma daha sonra Papireto'ya gelen Gregorio Alvignani de dâhil olur. Marta'nın zor günler yeni hayatında tekrar başlamıştır. Bundan önceki yaşamında olduğu gibi namusuna karşı gelecek dedikodular onu korkutmaktadır. Çevresini psikolojik baskılarıyla çeviren, bu egemen erkek topluluğundan kurtulması hiç de kolay olmamıştır. Birisinden kurtulsa diğeri ile karşılaşmaktadır. Gregorio Alvignani'nin evinden çıktığı gün Matteo Falcone'nin bir anda karşısına çıkması sonucunda yaşadığı olay buna bir örnektir. Bu, Marta'nın aldığı tehditlerin sadece bir tanesidir:

“Çekilin yolumdan! İnsanların yolunu kesme hakkını kim verdi size? Casusluk mu yapıyorsunuz?”

Falcone dişlerinin arasından, “Herkesin önünde rezil ederim diye tısladı” (Pirandello 2011: 176).

Dışlanmış Kadın romanı, o dönemdeki İtalyan toplumun kadına bakış açısını somut örneklerle okura sunmaktadır. Romanın son kısmında kötü şartlar altında yaşamını idame ettirmeye çalışan Marta'nın kayınvalidesinin vefatı ve o gece Rocco'nun tüm bu olanlara rağmen Marta'ya onu affettiğini söylemesi ve orda kalması için ısrar etmesi ile son bulur (Pirandello 2011: 199-210). Romanın başından sonuna kadar sürekli karısının kendisini aldattığını dile getiren Rocco, affetmesi gereken kişinin kendisi olmadığı hâlde karısına söz hakkı vermeden onu affettiğini söylemesi Marta'nın üzerindeki baskısını fazlasıyla ortaya

koymaktadır. Toplumun baskın unsuru olan erkekler birey olarak kadının fikir ve düşüncelerini hiçe saymaktadır. Kadın, hakkında çıkan dedikodulara ve aldatan kadın kimliğini veren topluma karşı mücadele etmektedir. Yaşadığı bu zor günleri nasıl atlattığı erkek için önemli değildir.

2. Alev Alatlı'nın *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* Romanında Kadın

Çalışmanın bu bölümünde *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanının merkezî kişisi Eleni'nin yaşamı boyunca içinde yaşadığı üç farklı toplumun (Kıbrıs Rum, Kıbrıs Türk ve Yunanistan) kadına bakış açısını Eleni'nin yaşadığı olaylar üzerinden tespit etmeye çalışacaktır. İncelenen diğer romanda olduğu gibi sadece merkezî kişinin değil, romanda bulunan her kadın karakterin kendisine özgü bir geçmişi ve kadın olarak yaşadığı sıkıntılar mevcuttur.

Yaseminler Tüter mi, Hâlâ? romanı, merkezî kişi Eleni'nin annesi Afrodit'i kocasına tepkisi ile başlamaktadır. Tepkinin nedeni kızının daha on iki yaşında başka bir aileye evlatlık verilmesidir. Bu kararı Eleni'nin babası Zangoç Spiro tek başına almıştır. Afrodit'i küçük kızının gitmesine ne kadar karşı koymak istese de bu mümkün olmamaktadır (Alatlı 2009: 17). Bu durum Kıbrıs Rum toplumunda erkeğin fikir ve düşüncelerinin ne kadar baskın olduğunu göstermektedir. Eleni daha çocuk sayılabilecek bir yaşta başka bir aileye hizmet etmek için yola çıkmıştır. Bu gidiş onun zorlu hayat yolunun başlangıcını oluşturmaktadır. Eleni'nin yaşamındaki ilk psikolojik şiddet ise Rizo Karpasso ile Girne arasındaki yolculukta kendisini götüren şoför Hiristo'dan duyduğu küfürler olmuştur. Evlatlık verildiği evdeki evin kadını Madam Maria, kocası Mikalis Menas ile sağlıklı bir aile birliği sağlayamamıştır. Akraba evliliği yapan bu kadının bu yüzden çocukları sağlıklı değildir. Ayrıca Mikalis Menas sert bir eştir (Alatlı 2009: 18-54). Madam Maria'nın çocukları yüzünden kocasından gördüğü şiddet karşısında Eleni eski yaşadığı Rizzo Karpasso'daki polis karısını hatırlayarak şöyle düşünür: "*Felaket, soyhuyula soysuzu birleştireyorduk anlaşılabilir*" (Alatlı 2009: 55). Eleni'nin yaşadıklarından ve gördüklerinden Kıbrıs Rum toplumunda hangi tabakadan olursa olsun kadına yönelik şiddetin aynı boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Felaket olarak nitelendirmiş olduğu kadının acizliği her gruptan kadını içine almaktadır.

Eleni, on beş yaşına geldiğinde ise kadına yönelik şiddetin devam ettiği bu ailede Mikalis Menas tarafından işgal edilmiştir. Bu olayın ardından Madam Menas, Eleni'yi kocasını baştan çıkartmakla suçlamış ve bunun üzerine Eleni'nin babası Girne'ye gelerek

namuslarına laf getirdiği gerekçesi ile kızına fiziksel şiddette bulunmuştur. Babası onu Menaslar'dan alıp Lefkoşa'daki meczup teyzesinin yanına bırakmıştır (Alatlı 2009: 64-68). Bu noktada Eleni, yaşadığı olaylar karşısında tepkisizdir. Tepkisizliğinin nedeni olayları anlayacak olgunlukta olmamasındandır. Bunun içindir ki babası ile tekrar yola çıktıklarında ilk aklına annesi ve annesine karşı duyduğu özlem gelmektedir. Çünkü henüz daha çocuk olduğu için bir anne şefkatine ve güvenine ihtiyacı vardır.

Eleni'nin yaşlı ve meczup teyzesi Ksenya'nın da kendine özgü dramatik bir hayatı vardır. Gün boyunca yaptığı tek şey kaldırıma atmış olduğu sandalyesi üzerinde oturmak ve asla kullanmadığı dantellerini örmektedir. Tek iletişim kurduğu canlı ise mahallenin kedisidir. Hiç kimseyle iletişim kurmayan bu yaşlı kadın, gençliğinde kendisini bırakıp giden sevdiği adamın bir gün döneceğine inanmaktadır. Bu dantelleri de çeyizi için işlemektedir (Alatlı 2009: 78-82). Ksenya'nın hayatını sadece sevdiği adamın geri döneceği umuduna bağlaması ve yaşamını bu süreçte herkesten, her şeyden soyutlaması kadın olarak kendi istek ve arzularından vazgeçtiğini göstermektedir. Kendisini aslında yaşarken öldürmüştür. Eleni gibi küçük yaşta büyük olaylar yaşamış bir kızın bu özelliklere sahip bir kadınla aynı evi paylaşması hayatını daha da zorlaştırmıştır. Yanında hiçbir destekçisi olmayan Eleni, evlerinin yakınında bulunan Ömer Camii'nden duyduğu ezanlar sonucunda “*Türk'lerin Allah'ı da bizimki gibi mi? [...] Bir-de-bu-Allah'a-dua-etsem-tutar mıydı-acaba [...]*” (Alatlı 2009: 80) şeklinde düşünür; inanç bakımından bir sığınak arayışına yönelmiştir.

Kıbrıs Türklerinin çoğunlukla yaşadığı bu mahallede Eleni, artık herkes tarafından tanınmakta ve temel ihtiyaçları komşular tarafından giderilmektedir. Burada Kasap Tahsin'in oğlu Arif ona âşık olur ve bir gün kendisiyle konuşmak ister. Eleni ilk buluşmalarında hemen kaçar. Bu, roman boyunca Eleni'nin kendi iradesiyle yaptığı tek harekettir. Arif ile evlenmesi sonucunda Eleni, Müslüman olur. Artık adı Naciye'dir. Naciye ve Arif'in zaman içinde dört tane de çocukları olmuştur (Alatlı 2009: 93-117). Naciye, çocukluğunda yaşayamadığı ve sürekli arayış içerisinde olduğu güven duygusunu Arif'te ve onun ailesinde bulmuştur. Günleri eskisine bakarak daha huzurludur. Bu ailede tek uyum sağlayamadığı Arif'in yengesi Şekibe'dir.

Naciye'nin komşuları Havva ve kızları ise eşi olmadan bir kadının hayatının nasıl zor geçmekte olduğuna romanda bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Eşini kaybetmiş olan Havva Hanım, iki kızı ile yaşamını sürdürmektedir. Misafirlikte dahi biraz geç saatlere kadar otursalar ya da gün içinde birden fazla eve misafirlığe gitseler komşular tarafından “namussuz kadın” diye haklarında dedikodu çıkmaktadır. Naciye'nin kocası Arif dahi

karısının onlarla görüşmesine ve onların evlerine misafir olarak gelmelerini istemez: “*Bak, Naciye, bilesin, bu gart garıları istemem beng bu evde!*” (Alatlı 2009: 142). Arif’in bu ikazları erkeğin kadın hakkındaki baskınlığını göstermektedir. Kadının kimlerle görüşüp kimlerle görüşmeyeceğine karar verme Kıbrıs Rum toplumunda olduğu gibi Lefkoşa’da Kıbrıs Türklerinde de görülmektedir.

Naciye kocasının tüm baskılarına karşı komşuları ile görüşmektedir. Bir gün Havva’nın kızlarından birinin sorununu çözmek için Saray Otel’e gitmesi üzerine Şekibe’nin iftirası ile Naciye “namussuz” ilân edilir ve kocası tarafından evden kovulur. Arif durumun ne olduğunu anlamaya bile çalışmaz. Gidecek yeri olmayan Naciye, Mikalis Menas’ın yanına döner. Menas da ona bir İngiliz ailenin yanında hizmetçilik işi bulur (Alatlı 2009: 147-159).

Görüldüğü üzere gittiği her mekânda ismi, dini değişmiş olsa da kadın her toplumda dışlanmıştı. Burada toplumun tek kıstası erkeğin namusudur. Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarında kadın, namusuna söz getirmeyecek bir sınır içinde hareket etmelidir. Aksi takdirde Naciye gibi namussuz kadın kimliğini almaktadır.

Naciye, yanında çalıştığı ailenin Kıbrıs’taki olayların şiddetlenmesinden dolayı adayı terk etmesi üzerine onlarla birlikte Kıbrıs’tan ayrılır ve Yunanistan’a gider. Burada zor günler geçirdikten sonra Glafkos Frukidis adlı Anadolu’dan göç etmiş bir Rum’la evlenir. Artık yeniden Eleni ismini kullanır. Kocasından Müslüman olduğunu, eskiden bir Türk’le evli olduğunu ve dört tane de çocuğu olduğunu gizlemiştir. Eleni’nin bu evlilikten de bir kızı olur. Romanın sonuna doğru, aradığı mutluluğu ve güvenli aile ortamını yeniden yakalayan Naciye’nin sakladığı geçmişi, kendi sonunu getirir. Bir gün kocasının lokantasında otururken kendisini küçükken Rizo Karpasso’dan Girne’ye götüren Şoför Hristo lokantaya gelir ve onu tanır. Eleni’nin eski yaşamı hakkında bilgileri kocasına anlatması üzerine azılı bir Türk düşmanı olan Glafkos cinnet geçirir ve Eleni’yi kızının önünde bıçaklayarak öldürür (Alatlı 2009: 196-221). Menaslar ve Arif’ten sonra Glafkos da Eleni’ye açıklama yapma imkânı tanımamıştır.

Başta Hristiyan bir ailede Eleni ismiyle hayata başlayan merkezî kişi, daha sonra Naciye adıyla Müslüman olmuş ve en sonunda ise tekrar Eleni kimliğine dönmüş ama girdiği üç toplumda da kendisine yer bulamamıştır. Bu noktada onun roman boyunca hem Kıbrıs Rum hem Kıbrıs Türk hem Yunan toplumlarında hegemonik erkekliğin baskısı altında

değiştirildiği, dönüştürüldüğü hatta kaderinin yönlendirildiği görülmektedir (Aka Erdem 2017: 944).

Sonuç

İncelenen *Dışlanmış Kadın* ve *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanlarında olaylar, mekânlar hatta toplumlar farklı olsa da bütün kadınların zorlu bir hayat yaşadıkları görülmektedir.

Dışlanmış Kadın romanında Marta'nın yaşadığı zorlu hayat şartları üzerinden dönemin İtalya'sında kadına bakış okura sunulurken *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanındaysa Eleni/Naciye'nin yaşadığı olaylar zinciriyle Kıbrıs Rum, Kıbrıs Türk ve Yunan toplumlarının kadına bakış açısı somutlaştırılmıştır. Romanlarda zaman ve mekânlar farklı olsa da kadının hayata tutunma çabası, toplum karşısındaki savaşı benzerlik göstermektedir. Her iki romanda da tecavüzün sebebi bile kadın karakterlere yüklenmektedir. *Dışlanmış Kadın*'da Anna Veronica'nın yaşadığı tecavüz olayı erkeğin akrabaları tarafından örtbas edilmiş fakat Anna'nın toplumdan dışlanmasına neden olmuştur. *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* romanında ise Eleni/Naciye uğradığı tecavüz yüzünden babasından şiddet görmüş ve evlatlık olarak verildiği aileye ihanet ettiği gerekçesiyle suçlanmıştır.

Yaseminler Tüter mi, Hâlâ? romanının merkezî kişisi Eleni/Naciye, on beş yaşında tecavüze uğramış ve *Dışlanmış Kadın* romanının merkezî kişisi Marta, on altı yaşında babasının isteği üzerine nişanlanmıştır. Küçük yaşlarda yaşadıkları olaylar onların hayatlarının devamında derin izler bırakmıştır. İki romanda da merkezî kişilerin annelerinin eşlerinden korkması sonucunda olaylara müdahale edememeleri Marta ve Eleni'nin kötü bir hayata sürüklenmesine yol açmıştır. İncelenen iki farklı olayda da toplumun kadına annelik işlevinde bile özgürlük vermediği görülmektedir.

Gregorio Alvignani'nin Marta'ya yazdığı mektupların yakalanması, Eleni/Naciye'nin komşularına yardım için Saray Otel'e gitmesi her iki kadının da aldatan kadın olarak suçlanmasına yol açmıştır. Aldatan kadın olarak nitelendirilmek ikisinin de toplumdan dışlanmalarına ve hor görülmelerine sebep olmuştur.

Yaseminler Tüter mi, Hâlâ? romanının merkezî kişisi Eleni Hristiyan olarak başladığı hayatına Müslüman Naciye olarak devam etmiş ve yaşamının sonuna doğru Müslüman kimliğini gizleyerek bir Hristiyan gibi yaşamak zorunda kalmıştır. Bu romanda toplumun kadına dinî alanda bile yeterli bir özgürlük vermediği de görülmektedir.

Her iki romanda da kadın merkezî kişilerin hayatlarına giren erkekler bu toplumlarda kadın üzerindeki erkek egemenliğinin ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Erkekler her iki romanda da kadınların yaşayışlarına, arkadaşlarına, kararlarına müdahale etmekte; kadınları suçlamakta, damgalamakta hatta onları öldürmektedir. Kadınlar ise bu erkek hegemonyası altında ezilmektedir.

Kadın, değişen toplum ve şartlar karşısında sürekli kimlik arayışı içerisindedir. Toplumun ona kazandırdığı kimlikle hayata karşı mücadele eder. Fakat toplum ve yaşam şartları değişse de erkek egemen toplumlarda kadına bakış açısı değişmemektedir. İtalyan ve Türk romanlarından seçilen iki romanın karşılaştırılması bunu belirginleştirmektedir. Bu noktada Pirandello ve Alatlı'nın kadının toplumdaki yeri konusunda ilk romanlarında ciddi bir duyarlılık geliştirerek bu meseleye başarılı bir şekilde eğildiklerini söylemek de mümkündür.

Kaynakça

- Aka Erdem, Nilüfer (2017). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Alev Alatlının Romanlarında Özne-İktidar İlişkisi”. TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(2): 936-963.
- Alatlının, Alev (2009). Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?. İstanbul: Everest Yayınları.
- Aytaç, Gürsel (2001). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Balamir, Ebru (2008a). Luigi Pirandello'nun Yazın Kimliğinde Son Nokta Tiyatro (Kimi Tiyatro Oyunlarında Kadın Figürü). Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balamir, Ebru (2008b). “Luigi Pirandello ve ‘Dışlanmış Kadın’, ‘Ölü Mattia Pascal’ ve ‘Biri, Hiçbiri ve Yüzbinler’ Adlı Romanlarında Mutsuzluk Teması”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 48(1): 97-107.
- Kocabıçak, Gülben (2013). Tomris Uyar Öykülerinin Feminist Eleştirisi. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pirandello, Luigi (2011). Dışlanmış Kadın. Çeviren: Esin Gören. İstanbul: Everest Yayınları.
- Şeker, Aziz (2017). “Türk Romanında Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Temsillerine Yönelik Sosyolojik Bir Çözümleme”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(54): 642-645.
- Şen, Can (2015). “Bir Tereddüdün Romanı'nın İtalyan Misafiri: Luigi Pirandello”, Hece Dergisi Peyami Safa Özel Sayısı, (217): 380-390.
- Uğurlu, Seyit Battal-Balık, Macit (2008). Nazlı Eray Öyküsünde Kentli Kadın Kimliği. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Yivli, Oktay (2009). Alev Alatlının Romancılığı. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.